

Odder og stopriste/spærreanordninger i fiskeredskaber i visse salte vande

Supplement til notat af 10. november 2011 vedr. anvendelse af stopriste/spærreanordninger i fiskeredskaber for at undgå drukning af odder

Notat fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi

Dato: 24. maj 2013

Morten Elmeros
Bjarne Søgaard
Aksel Bo Madsen

Institut for Bioscience

Rekvirent:
Naturstyrelsen
Antal sider: 11

Faglig kommentering:
Tommy Asferg
Kvalitetssikring, centret:
Jesper Fredshavn

AARHUS
UNIVERSITET

DCE - NATIONALT CENTER FOR MILJØ OG ENERGI

Tel.: +45 8715 0000
E-mail: dce@au.dk
<http://dce.au.dk>

Indhold

1	Baggrund	3
2	Svar på spørgsmål 1-7	5
2.1	Svar på spørgsmål 1: Odderens nuværende udbredelse i Danmark	5
2.2	Svar på spørgsmål 2: Gunstig bevaringsstatus og udpegningsgrundlag	6
2.3	Svar på spørgsmål 3: Vurdering af områder, hvor der ikke er behov for odderriste	7
2.4	Svar på spørgsmål 4: Enkle retningslinjer for brug af stopriste/spærreanordninger i fiskeredskaber i salte vande	7
2.5	Spørgsmål 5: Bemærkninger om brug af stopriste/spærreanordninger ift. vanddybde og afstand til kysten	8
2.6	Svar på spørgsmål 6: Vurdering af forslag til stopriste, der giver mulighed for fangst af fladfisk	9
2.7	Svar på spørgsmål 7: Stopriste i krebseruser/-fælder	10
3	Referencer	11

1 Baggrund

På foranledning af Naturstyrelsen (NST) har Nationalt Center for Miljø og Energi (DCE) i et notat af 10. november 2011 besvaret en række konkrete spørgsmål vedrørende problemet med rusedrukne oddere og brugen af stopriste/spærreanordninger i fiskeredskaber.

NaturErhvervstyrelsen (NES) er ved at revidere bekendtgørelse om stopriste og er i den anledning i dialog med NST om en række forhold vedr. odder og ruseredskaber. NST har i en mail af 25. april 2013 anmodet DCE om at opdatere ovennævnte notat. Opdateringen skal besvare en række spørgsmål som anført nedenfor.

Der gøres opmærksom på, at NES foreslår en revision af bekendtgørelsen om brug af stoprist eller spærrenet i fiskeredskaber i visse salte vande (BEK nr. 674 af 08/07/1996), der indebærer en forenkling af reglerne, herunder at reglerne gælder for alle, der anvender ruseredskaber. Da DCE's besvarelse af spørgsmålene indgår i dialogen mellem NST og NES i forbindelse med sidstnævntes revision af bekendtgørelsen, vil der muligvis kunne forekomme supplerende spørgsmål frem til, at NES fremlægger en ny bekendtgørelse i høring.

Spørgsmål:

1. Med henvisning til notatet "Odder og stopriste/spærreanordninger i fiskeredskaber i visse salte vande" dateret 10. november 2011 og den af DCE opdaterede overvågning af odder i Danmark fra august 2012, anmodes om en opdatering af, hvor (de geografiske områder) i Danmark beskyttelseshensynet til odder kræver stoprist eller spærrenet i ruseredskaber i salte vande. Herunder også i forhold til en forventelig udsætning af odder i Vestsjælland.
2. Har en evt. gunstig bevaringsstatus for odder i visse områder betydning for beskyttelseshensynet i forhold til habitatdirektivet? Vil der være behov for skærpede krav i de habitatområder, hvor odder er på udpegningsgrundlaget i forhold til andre af odderens nuværende udbredelsesområder?
3. Vurderes der at være områder, hvor der ikke er behov for odderrist i ruseredskaber? Angiv i givet fald hvilke.
4. Da der er et ønske om en forenkling af reglerne, herunder at undgå komplicerede dispensationsregler, anmodes om forslag hertil. Der tænkes her på, at bekendtgørelsen kan indeholde forskellige definitioner af odderriste, evt. udformet afhængig af typen af ruseredskab, dvs. kasteruse, bundgarn mv.
5. Der anmodes om bemærkninger til, om der f.eks. vil kunne fastsættes krav om, at odderrist kun kræves, hvis redskaber står inden for en bestemt vanddybde, f.eks. 3 m vanddybde. NES er opmærksom på, at notatet også nævner afstand fra kysten. Dette vurderes umiddelbart at være vanskeligt at administrere generelt.
6. Kan odderriste udformes således, at der samtidig kan tages hensyn til fiskeri efter fladfisk? Kan der gives forskellige eksempler på odderriste med mål på adgangsåbningerne?

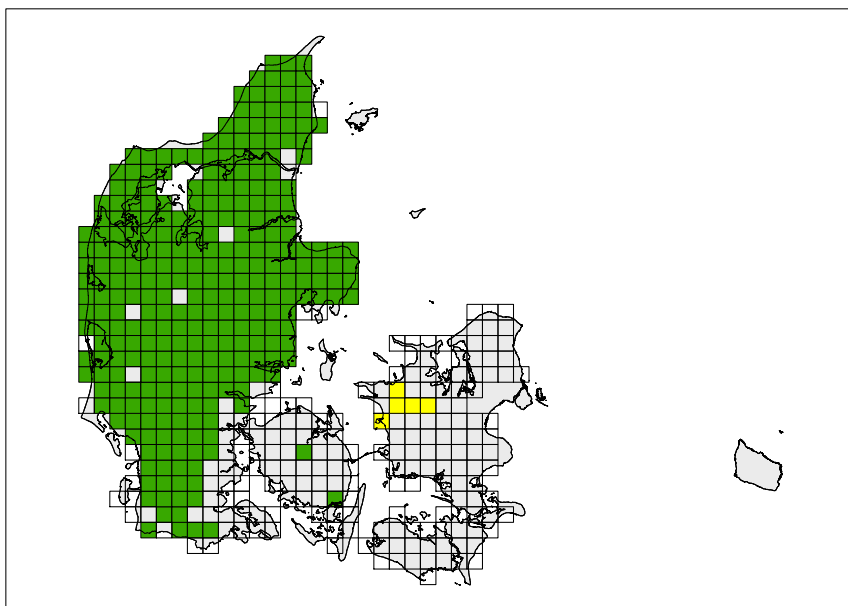
Der henvises bl.a. til det af NES den 22. april 2013 fremsendte forslag om nye typer odderrist indsendt af erhvervsfisker Olav Petersen.

7. Det fremgår af ovennævnte notat, at "krebseruser/-fælder i alle ferske og salte vande i odderens udbredelsesområde i Jylland, på Fyn og Sjælland også sikres med spærreanordninger, hvis åbningerne i rusen/fælden er tilstrækkelig stor til at en odde kan komme ind i redskabet." Der anmodes om uddybende bemærkninger hertil. Det kan oplyses, at NES i øjeblikket arbejder med udarbejdelse af definition af tejner i ferskvand til fiskeri efter krebs - her er forslaget: "Fangståbningerne i tejner skal være cirkelformede. Åbningernes diameter skal være mindst 50 mm og højst 70 mm. Alle fangståbninger skal afsluttes af en ring udført i et formstabilt materiale, som sikrer, at de altid er fuldt åbne under fiskeri."

2 Svar på spørgsmål 1-7

2.1 Svar på spørgsmål 1: Odderens nuværende udbredelse i Danmark

Der er gennemført landsdækkende overvågninger af odderens udbredelse i Danmark i 1984-1986, 1991, 1996, 2004 og 2011-2012. Eftersøgning af ekskrementer og fodspor fra odder gennemføres på et landsdækkende net bestående af i alt ca. 1.240 stationer, som grupperes i knap 500 UTM-kvadrater på 10x10 km der dækker det meste af landet bortset fra Bornholm (Fig. 1) (Søgaard m.fl. 2011). Hvis der findes spor efter odder på bare én station i et kvadrat, registreres kvadratet som positivt for arten. På denne måde kan artens udbredelse sammenlignes mellem de forskellige overvågningsår. Forekomst og udbredelse af odder ved overvågningen i 2011-2012 og en eftersøgning på Sjælland i 2006 fremgår af Figur 1 (Søgaard m.fl. 2013).

Figur 1. Odder. Forekomst og udbredelse i UTM-kvadrater på 10x10 km ved overvågningen i 2011-2012. Grøn firkant angiver kvadrat med fund af arten, og åben firkant angiver undersøgt kvadrat uden fund. I de gule kvadrater blev der fundet spor efter odder ved en eftersøgning i 2006.

Resultaterne viser, at odderen siden midten af 1980'erne har øget sin udbredelse i Danmark markant. I midten af 1980'erne fandtes odderen stort set kun i det nordvestlige Jylland, men i 2012 har bestanden spredt sig helt ned til den dansk-tyske grænse. Fra 1984-1986 til 2011-2012 er der sket mere end en firedobling af antallet af kvadrater med forekomst af odder i Danmark.

DNA analyser af ekskrementer indsamlet på Fyn og på Sjælland afslører, at der også er odder her. Ved de landsdækkende overvågninger blev der ikke fundet spor efter odder på Sjælland, men genetiske analyser af otte ekskrementer indsamlet ved en særlig kampagne iværksat af Danmarks Naturfredningsforening (DN) i 2006 viste, at ekskrementerne hidrører fra odder. Fundene i 2006 verificerer forekomst af odder på Sjælland, som blev konstateret i de samme vandløbssystemer i 1995 og 1996. Så der lever stadig odder

på Sjælland, men der må være tale om en relativt isoleret og sårbar bestand. DNA-analyser viser, at to ekskrementer indsamlet i 2012 ved Odense Å og på Sydøstfyn også stammer fra odder. Det første tegn på, at odderen er ved at genindvandre til Fyn, var fundet af en trafikdræbt ung hanodder i 2007 ved en lille bæk i Odense Å-systemet. Unge hanner har været i overtal blandt de indleverede trafikdræbte oddere på forkanten af artens udbredelsesområde under spredningen i Jylland. Så det kan meget vel tolkes, som om odderen nu er under genindvandring til Fyn. Før fundet i 2007 var det seneste sikre tegn på oddernes tilstedeværelse på Fyn fra 1979, hvor en hunodder blev fundet druknet i en fiskeruse i Odense Fjord.

DN har fået tilladelse til at indfange 5 oddere i Jylland og udsætte dem på Sjælland. Formålet skulle være bl.a. at styrke den lille bestand, som findes i Nordvestsjælland. Udsætningsstederne og udbredelsen af de udsatte oddere forventes i de første år at være geografisk overlappende med den nuværende kendte udbredelse på Sjælland (Figur 1). Oddere fra en eventuel udsætning på Sjælland må forventes at sprede sig til andre vandløbssystemer og nærtliggende kyst- og fjordområder uden for udsætningsområdet (Elmeros m.fl. 2010).

Skulle bestanden i Nordvestsjælland på længere sigt komme ind i en positiv bestandsudvikling, vurderes Isefjorden som et interessant fødesøgnings- og spredningsområde for odder, som formentlig herefter også vil sprede sig til Roskilde Fjord. Der er generelt få områder med egnede levesteder for odder i den kontinentale biogeografiske region, specielt på Sjælland og Fyn. En overordnet landskabsanalyse viser, at områderne med flest egnede levesteder for odder ligger i det sydvestlige Sjælland og Lolland-Falster (Reuther & Krekemeyer 2004). Skal en positiv bestandsudvikling for odderen understøttes forvaltningsmæssig, og skal sandsynligheden for at forekomsterne i den kontinentale region - og særligt på Øerne - kan blive selvreproducerende øges, bør et påbud om anvendelse af stopriste/spærreanordninger ikke alene gælde det nuværende udbredelsesområde, men også spredningskorridorer og potentielle levesteder for odder, herunder også i ferske og salte vande på Sjælland og Lolland-Falster.

2.2 Svar på spørgsmål 2: Gunstig bevaringsstatus og udpegningsgrundlag

Bevaringsstatus for arter på Habitatdirektivets bilag vurderes nationalt på biogeografisk niveau, dvs. i den atlantiske region (Jylland vest for israndslinjen) og den kontinentale region (øvrige Danmark).

Bevaringsstatus for odder blev i 2007 indberettet til EU som gunstig i den atlantiske og som stærkt ugunstig i den kontinentale biogeografiske region i Danmark (Søgaard m.fl. 2008). DCE har i 2013 vurderet, at status for udbredelse, bestandsstørrelse og areal af velegnede levesteder som gunstige i den atlantiske region, mens status for de samme parametre vurderes som ugunstige i den kontinentale biogeografiske region (Søgaard m.fl. 2013). DCE har ikke foretaget vurdering af bevaringsstatus for de enkelte habitatområder, hvor odder indgår i udpegningsgrundlaget.

DCE vurderer, at beskyttelseshensynet for odder i forhold til Habitatdirektivet for så vidt angår rusedrukning primært knytter sig til direktivets art. 12, hvor det bl.a. fremgår, at:

- *Medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger til at indføre en streng beskyttelsesordning i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i bilag IV, litra a), med forbud mod alle former for forsætlig indfangning eller drab af enheder af disse arter i naturen*
- *Medlemsstaterne indfører en ordning med tilsyn med uforsætlig indfangning eller drab af de dyrearter, der er nævnt i bilag IV, litra a). På grundlag af de indhentede oplysninger gennemfører medlemsstaterne de yderligere undersøgelser eller træffer de bevaringsforanstaltninger, der er nødvendige for at sikre, at uforsætlig indfangning eller drab ikke får en væsentlig negativ virkning for de pågældende dyrearter.*

Beskyttelsehensynet knytter sig således til artens naturlige udbredelsesområde og ikke kun til de habitatområder, hvor arten indgår i udpegningsgrundlaget. Da både vurdering af den nationale bevaringsstatus og den "strenge beskyttelse" i art. 12 knytter sig til artens naturlige udbredelsesområde bør eventuelle skærpede krav om beskyttelse - efter DCE's vurdering - gælde for dette område i sin helhed.

De Natura 2000-områder, hvor odder indgår i udpegningsgrundlaget, vurderes ikke at yde tilstrækkelig beskyttelse til at sikre en sammenhængende og levedygtig odderbestand. Oddere, der lever i Natura 2000-områderne, vil også leve og fouragere uden for de internationalt beskyttede områder. Det er derfor nødvendigt at minimere risikoen for at oddere drukner i fiskeredskaber i salte og ferske vande, trafikdrab mv. både i og uden for Natura 2000-områder. Følgelig vurderes der ikke at være biologiske argumenter for at indføre strengere beskyttelse af odder ift. risiko for drukning i fiskeredskaber, trafikdrab mv. i Natura 2000-områder end udenfor.

2.3 Svar på spørgsmål 3: Vurdering af områder, hvor der ikke er behov for odderriste

DCE vurderer, at odderens naturlige udbredelsesområde i Danmark er hele landet med undtagelse af Bornholm. I Dansk Pattedyratlas henvises til ældre og nye kilder, der angiver, at odderen forekommer overalt i landet, men dog ikke på Bornholm (Madsen m.fl. 2007). Den geografiske fordeling af knap 500 oddere nedlagt i de fire jagtsæsoner 1956/57-1959/60 viser, at odder blev skudt over hele landet, herunder på Fyn, Sjælland og Lolland, men ikke på Bornholm (Jensen 1964).

Bornholm er således ikke en del af odderens naturlige udbredelsesområde i Danmark, og derfor er der ikke behov for stopriste i ruseredskaber på og omkring kysten på Bornholm for at undgå rusedrukning af odder.

2.4 Svar på spørgsmål 4: Enkle retningslinjer for brug af stopriste/spærreanordninger i fiskeredskaber i salte vande

I forhold til at beskytte oddere og minimere risikoen for at de drukner i fiskeredskaber, er der ingen biologisk-faglige grunde til at differentiere mellem forskellige typer fiskeredskaber og fiskeriformer i regler for brug af stopriste eller andre spærreanordninger i fiskeredskaber i salte og ferske vande. Typen af fiskeredskab (kasteruse, pæleruse, overvands- eller undervandsruser, rejepæleruse, tejner, ålekister, bundgarn, mv.) er uden betydning for risikoen for fangede odderes overlevelschancer. Om fiskeredskabet anvendes af en fritids-, bierhvervs- eller erhvervsfisker er ligeledes underordnet.

De mest enkle retningslinjer for brug af stopriste/spærreanordninger i fiskeredskaber vil være et påbud om brug af spærreanordning med indre mål på maksimalt 7x7 cm, hvis adgangsåbningen i fiskeredskabet overstiger 7x7 cm uanset typen af fiskeredskab og fiskeritype inden for de dybde- og afstandskrav, som myndighederne fastsætter (se afsnit 2.5). Målet på 7x7 cm ville være mest konsekvent, så retningslinjerne for brug af stopriste/spærreanordninger i fiskeredskaber er i overensstemmelse med den maksimalt tilladte størrelse på åbningen i dræbende fælder til bekæmpelse af amerikansk mink. Det mål er fastsat af NST for at minimere risikoen for drab af odder (Naturstyrelsen 2012).

Hvis myndighederne ønsker at differentiere mellem stopriste/spærreanordninger i fiskeredskaber af formstabilt materialer (fx stopriste) og fleksible materialer (fx spærrenet) kan retningslinjerne lyde på et påbud om brug af spærreanordninger i fiskeredskaber inden for de dybde- og afstandskrav, som myndighederne fastsætter (se afsnit 2.5) uanset typen af fiskeredskab og fiskeri, hvis adgangsåbningen i fiskeredskabet er større end 7x7 cm i redskaber af et fleksibelt materiale, og påbud om brug af spærreanordninger, hvis adgangsåbningen i fiskeredskabet er større end 8,5x8,5 cm i redskaber af et formstabilt materiale. Åbningen i spærreanordningen må maksimalt være 7x7 cm, hvis den er konstrueret i et fleksibelt materiale, fx et spærrenet, og maksimalt 8,5x8,5 cm stopriste/spærreanordninger i stive materialer, fx en stoprist.

Spærreanordninger med ikke-kvadratiske åbninger, fx til brug i ruser til fangst af fladfisk, skal undersøges nærmere, før de tillades. Umiddelbart vurderes det, at det korteste indre mål maksimalt må være 50 mm i spærreanordninger i et formstabilt materiale for at sikre, at en odder ikke kan få hovedet gennem risten. Spærreanordninger konstrueret i et fleksibelt materiale bør ikke tillades, hvis den samlede omkreds er større end 28 cm svarende til en åbning på 7x7cm. Se endvidere afsnit 2.6.

2.5 Spørgsmål 5: Bemærkninger om brug af stopriste/spærreanordninger ift. vanddybde og afstand til kysten

Der foreligger ingen empiriske data, der kan bruges til at estimere risikoen for, at odder drukner i fiskeredskaber i forhold til afstanden til kysten eller vanddybden. Endvidere foreligger der ikke data til modellering af, hvor stor en årlig dødelighed pga. uforsætlige drab (rusedrukninger, trafikdrab og lign.) den danske odderbestand kan tåle, før dens status påvirkes signifikant.

Der er registeret druknede oddere i fiskeredskaber på 15 m vand og 200 m fra kysten (Reuther 2002). De fleste af de registrerede druknede oddere er dog fundet på lavere vand tættere på kysten. Jo større dybde og afstand fra kysten, der er krav om brug af stopriste/spærreanordninger, jo bedre beskyttelse mod uforsætlige drab på odder i fiskeredskaber må forventes. 6 m's dybde giver bedre beskyttelse end 4 m's dybde, der dog er bedre end 2 m's dybde. Tilsvarende vil et afstandskrav til kysten på 300 m beskytte odderbestandens status bedre end 200 m, der vil være bedre end 100 m.

Oddere fouragerer formentlig oftere på dybt vand, hvis vanddybden falder hurtigt tæt på kysten. Hvis krav om brug af spærreanordninger i fiskeredskaber i salte vande alene relateres til vanddybde, vil det være nødvendigt med et krav ud på større dybde end hvis kravet forholder sig til både vanddybde og afstand til kysten for at sikre samme beskyttelse af odder.

På baggrund af biologisk-faglige vurderinger anbefales et påbud om brug af stopriste/spærreanordninger ved fiskeri i salte vande i fiskeredskaber, der står på mindre end 3 m's dybde og under 200 m fra lavvandslinjen på kysten.

Hvis et krav om brug af stopriste/spærreanordninger i fiskeredskaber i salte vande alene skal relateres til vanddybde, anbefales et krav om brug af stopriste/spærreanordninger i fiskeredskaber, der står på mindre end 5 m's dybde i salte vande.

For en nærmere vurdering af hvilke af de to muligheder (3m vand og 200m fra kysten vs. 5m vand) der vil give den bedste beskyttelse af odder, mangler der undersøgelser af vildtlevende odderes fourageringsadfærd langs kyster i danske farvande.

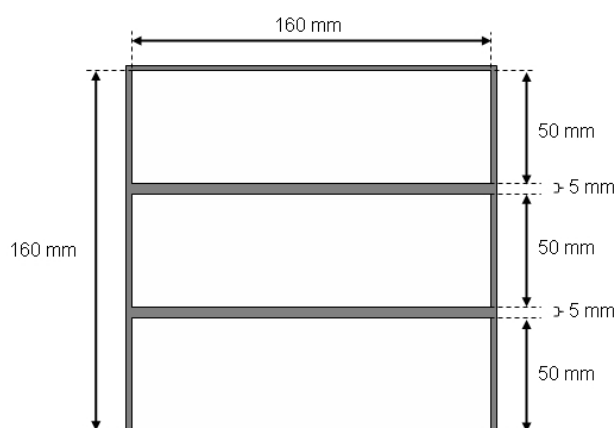
2.6 Svar på spørgsmål 6: Vurdering af forslag til stopriste, der giver mulighed for fangst af fladfisk

DCE har fået forelagt en ansøgning af 25. januar 2013 til NES fra en fisker om tilladelse til at anvende en ny type stoprist i fiskeredskaber. Ansøgningen angiver, at den nye type stoprist kan tillade fladfisk at passere uhindret. Ansøgningen indeholder syv forslag til ny type stoprist.

På baggrund af størrelsesmål foretaget på oddere af Reuther (2002) er det DCE's vurdering, at der kun bør tillades stopriste fremstillet i et formstabilt materiale af den nye type med en maksimal højde af åbningen på 50 mm. Overholdes det mål vil bredden af åbningen i riste af et formstabilt materiale have minimal betydning i forhold til beskyttelsen af odder.

De syv foreslåede nye typer stopriste er konstrueret med en kvadratisk formet ydre ramme, der er delt vandret med en eller to ribber, så der dannes to eller tre åbninger i risten. De anførte indvendige mål for bredde og højde for stopristene er mellem 160-250 mm, og højden for åbningerne er mellem 50-80,5 mm. De præcise indvendige højder i åbningerne vil afhænge af tykkelsen af det formstabile materiale, som stopristene konstrueres af.

Den mindste af de foreslåede syv stopriste skulle have indvendige mål på den ydre ramme på 160x160 mm og en højde af åbningerne på 50 mm. Normalt er stopriste konstrueret af tråde i rustfrit stål med en diameter på 2,5-3,0 mm. Hvis den indre højde af åbningerne i risten maksimalt må være 50 mm vil det kræve, at ribberne er minimum 5 mm i diameter (se nedenstående skitse).

2.7 Svar på spørgsmål 7: Stopriste i krebsruser/-fælder

DCE er ligeledes blevet anmodet om at komme med yderligere bemærkninger til notat fra DCE af 10. november 2011 i forhold til stopriste i krebsruser/-fælder.

I forhold til NES fremsendte forslag om størrelser på fangståbninger i tejer er det DCE's vurdering, at cirkelformede åbninger med en maksimal diameter på 70 mm tilgodeser beskyttelsen af odder.

3 Referencer

Elmeros M, Søgaard B & Madsen AB 2010. Udsætning af odder på Sjælland. - Notat til Danmarks Naturfredningsforening. Danmarks Miljøundersøgelser, Aarhus Universitet.

Jensen A 1964. Odderen i Danmark. - Danske Vildtundersøgelser 11.

Madsen AB, Elmeros M, Søgaard B & Asferg T 2007. - I: HJ Baagøe & TS Jensen. Dansk Pattedyratlas. - Gyldendal. S. 214-219.

Naturstyrelsen 2012. Forvaltningsplan for mink (*Neovison vison*) i Danmark. - Naturstyrelsen, Miljøministeriet.

Reuther C 2002. Otters and fyke nets - some aspects which need further attention. - IUCN Otter Specialist Group Bulletin 19: 7- 20

Reuther C & Krekemeyer A 2004. On the way towards an Otter Habitat Network Europe (OHNE). - Habitat no. 15. GN Gruppe Naturschutz, Hankelsbüttel.

Søgaard B, Ejrnæs R, Nygaard B, Andersen PN, Wind P, Damgaard C, Nielsen KE, Teilmann J, Skriver J, Petersen DLJ & Jørgensen TB 2008. Vurdering af bevaringsstatus for arter og naturtyper omfattet af EF-Habitatdirektivet (2001-2007): Afrapportering til EU i henhold til artikel 17 i EF-Habitatdirektivet. http://cdr.eionet.europa.eu/dk/eu/art17/envrlq_ka

Søgaard B, Elmeros M, Madsen AB & Holm TE 2011. Overvågning af odder *Lutra lutra*. Teknisk anvisning til ekstensiv overvågning fra DCE's Fagdatacenter for Biodiversitet og Terrestrisk natur; Nr. A01 Ver.1.2. Aarhus Universitet, DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi, 2011. 11 s.

Søgaard B, Wind P, Elmeros M, Bladt J, Mikkelsen P, Wiberg-Larsen P, Johansson LS, Jørgensen AG, Sveegaard S & Teilmann J 2013. Overvågning af arter 2004-2011. NOVANA. Aarhus Universitet, DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi - Videnskabelig rapport fra DCE - Nationalt Center for Miljø og Energi, nr. 50. 240 s. <http://www.dmu.dk/Pub/SR50.pdf>